

EFFE BOMEN

Dick de Jong

Verveel je je niet? Een steeds gehoorde vraag, waarop je eigenlijk helemaal geen antwoord wil geven. Want, vervelen is op zich al een vervelend woord. Als ik in mijn jonge jaren wel eens even zat te niksken, hoorde ik al snel: 'ledigheid is des duivels oorkussen'. Dat betekent iets als 'met luihe mensen loopt het niet goed af'. Ledigheid is een oud woord voor 'luiheid' en oorkussen is een verouderd woord voor 'hoofdkussen'.

Het Groot Uitdrukkingenwoordenboek van Van Dale (2006) vermeldt dat de uitdrukking oorspronkelijk iets anders luidde: een ledig mens is een duivels oorkussen. Daarmee werd bedoeld: wie lui is, wordt door de duivel als kussen gebruikt. En als de duivel zijn hoofd op je te rusten legt, kan het natuurlijk alleen maar verkeerd aflopen. F.A. Stoett verwoordt het zo: 'een luiaard is een plaats, waarin de duivel zich gemakkelijk neervlijt; daar ligt hij als in een bed op een oorkussen ter ruste en broedt dan allerlei kwaad'. De uitdrukking komt uit het boek Jesus Sirach 33, vers 29. Dit boek is geschreven rond 190 v.C. door Jesua ben Elazar ben Sira, een inwoner van Jeruzalem. Het behoort tot de wijsheidsliteratuur.

HERFSTBLADEREN – DIT KUN JE ER MEE

Herfstbladeren harken? Doen! Herfstblad is zo waardevol voor je tuin. Je maakt er de beste humus van, wint er de strijd tegen het onkruid mee én het beschermt tere planten tegen vorst. Bovendien is het een van de meest 'zen-achtige' tuinklusjes.

Verzamel herfstbladeren want die zijn goud waard voor je tuin. Ze verhogen het humusgehalte van je tuin, en daar groeien je planten zo veel beter van. Laat de bladeren in je tuin dus zo veel mogelijk liggen: het zijn pure vitamines voor de bodem. Toch zijn er plekken waar je ze beter wél weghaalt, namelijk:

- het gazon, want de bladeren verstikken het gras.
- de vijver.
- grindstroken en paden, om te voorkomen dat je uitglijdt.
- wintergroene planten zoals lavendel.

HERFSTBLADEREN VOOR BLADAARDE

Als je een hoop bladeren een jaar laat liggen, krijg je kruimelige, donkere bladaarde, een beetje zoals bosgrond. Die bladaarde bevat minder voedingsstoffen dan compost, maar is een ideale bodemverbeteraar. Zandgrond wordt er steviger door en houdt water beter vast. Met bladgrond wordt zware klei luchtig. Sla op een schaduwplek palen en vorm met kippengaas een korf van circa 2 m². Vul die met bladeren. Zijn ze erg droog, giet er dan een paar emmers water over, dan verteren ze sneller. Strooi elk jaar minstens 3 cm bladaarde tussen je planten.

HERFSTBLADEREN TEGEN DE KOU

Strooi herfstbladeren in een dikke laag over de vaste-plantenborder als winterdek. Mediterrane planten bescherm je tegen de vrieskou met een deken van afgevallen bladeren. Tussen deze bladeren ontstaat door de natuurlijke werking een isolerende luchtlaag die de kou weghoudt van de planten. Bovendien bevatten de bladeren ook nog eens veel voedingsstoffen en bieden ze een schuilplaats aan kleine dieren en insecten die in de laag bladeren overwinteren. En dat is allemaal heel erg goed voor alles wat zich daar onder bevindt.

VOGELBUFFET

Al die bodemdierpjes, wormen en insecten vormen een waar vogelbuffet. Wanneer het eten schaarser wordt, gaan vogels tussen de herfstbladeren scharrelen en vinden ze er een lekker maal. Zelfs als het vriest, blijft het binnen in de hoop vorstvrij. Wat je nog meer kunt doen voor een vogelvriendelijke tuin lees je op de website van de Vogelbescherming.

HERFSTBLADEREN HARKEN VOOR DE MOESTUIN

De bodem is het belangrijkste in de tuin. Bedek die met afgevallen blad, een dikke laag compost of groenteresten. Zo komt de bodem tot rust, de goede stoffen uit het tuinafval zakken in de grond weg. En die voedingsstoffen komen volgend voorjaar weer van pas.

Heb je een mooi plekje voor je eerste moestuin, maar staat het vol onkruid of is het nu nog gazon? Leg er een laag onbedrukt karton op en strooi hier 20 tot 30 cm herfstbladeren op. Werk dit af met een laagje tuinaarde, dan waaien de bladeren niet weg. Woel in maart de bladeren onder of haal ze weg; eronder zit kruimelige aarde, waarin je meteen kunt planten of zaaien. Echter niet elk blad verteert even snel. Binnen het jaar: es, beuk, berk, kers, olm, haagbeuk, linde, eik, populier en wilg. Pas na 2 jaar: esdoorn, magnolia, plataan en paardenkastanje. Rijd er met de grasmaaier over, dan verteren ze sneller.

OPGERUIMD STAAT NETJES

Wil je het teveel aan bladeren toch opruimen? De makkelijkste manier om van je bladeren op het gazon verlost te raken, is er met de grasmaaier over rijden. En laat die combinatie van gras

en fijngesnipperd blad nu net gedroogd materiaal voor de composthoop zijn, dat snel en geurloos verteert. Ligt er veel blad in je tuin? Maak een 'wachthoop' naast je composthoop. Volgende lente heb je al gauw te veel groen materiaal, zoals gras en onkruid, en dan zijn bladeren ideaal om tussen het groen te mengen.

CREATIEF MET HERFSTBLADEREN

Kies de gaafste en fraaiste bladeren uit, lijst die in of maak er een krans mee. Net als herfstblad kun je ook snoeiafval goed gebruiken in de border. Gebruik een houtversnipperaar of hakselaar en strooi de houtsnippers tussen de planten in de border. Ze beschermen de grond tegen uitdroging en vorst en zorgen dat onkruid in het voorjaar minder makkelijk ontkiemt.

Met dank aan Seasons (Marie Tromp en Laurence Machiels)

HOEPELMAKERIJ

In de griend worden wilgenstruiken geplant, die elke vier jaar worden gehakt. De verkregen stokken worden bewerkt en gedroogd en gaan vervolgens naar de hoepelmakerij om er hoepels van te maken. Met behulp van een dissels of klucht worden deze in twee of drie delen gesplitst. De gespleten latten worden op een snijbank met een haalmes glad gesneden.

Daarna worden ze geselecteerd voor binnen- en buitenhoepels en via de sorteerkrib door de daarnaast staande buigmachine gemangeld en voorgerond. De geronde latten worden vervolgens met een bepaalde slag van hand en knie in een op het schijvenbord liggende maathoepel gedrukt.

De op deze manier op maat gemaakte hoepel wordt er weer uitgenomen en met behulp van een scheentje (een taaie spaander wilgenhout) vastgezet. Vijf hoepels vormen een schijf en vijf schijven vormen een bos (= 25 hoepels). Veertig bossen is een 'duizendje'.

De hoepels werden vroeger voor de duijen van haringtonnen en botertonnen gebruikt. Het vak van hoepelmaker leverde een mager belegde boterham op. Lange dagen en lage lonen. Vandaar de naam 'hoepmakersspek' voor koolraap. Veel hoepmakers verdienden iets bij door de spaanders als brandstof aan de plaatselijke bakkers te verkopen.

Sinds de tweede helft van de 19^e eeuw was er voor de levensmiddelenindustrie steeds meer behoefte aan vaten. Het daarin verpakken van levensmiddelen bood de beste bescherming bij het transport.

BETEKSTING

Informatie over wat er te zien is in een museum wordt meestal weergegeven op tekstbordjes. Op de achtergrond wordt momenteel hard gewerkt aan het verbeteren en uitbreiden hiervan, zonder dat er sprake is van een oerwoud aan borden en bordjes.

Als u het museum bezoekt gaat u daar ongetwijfeld al resultaten van zien. Hier links een deel van het informatiebord dat binnenkort te zien zal zijn in de hoepelmakerij. Ook de ander bijgebouwen en de museumtuin krijgen hierbij aandacht. Niet onvermeld mag blijven dat ook de technische bebording wordt gecontroleerd en zo nodig uitgebreid.

PRIJSWINNAARS

Bij elke expositie wordt door de groep van voorbereiders ook een speurtocht gemaakt. Bedoeld om de kids wat van een expositie mee te geven of hen wat te laten doen terwijl de ouders of grootouders de expositie bekijken. Dat wordt door de bezoekers altijd erg op prijs gesteld. Daarnaast zijn er kleurplaten en ook speurtochten door het vaste deel van het museum, het voorhuis. Soms zijn er ook andere kidsactiviteiten, zoals het jaarlijkse detectivespel. Een keer per kwartaal worden uit de ingeleverde formulieren een aantal goed ingevulde exemplaren getrokken, om er een leuk prijsje naar toe te zenden.

Voor de speurtochten van de expositie Poppenhuizen gingen er cadeaubonnen naar Koen Vermeulen (Brandwijk), Sophie (Vianen) en Derk de Vries (Sliedrecht). Eenzelfde soort bonnen stuurden we naar Annette Leipoldt (Venlo), Annelie Noorland en Juliette en Laurens Kuit voor het detectivespel.

VEEL DRUKTE MET SCHOOLBEZOEKEN

Half september van dit jaar kwamen de eerste groepen van de scholen en behalve in de herfstvakantie is het sindsdien onverminderd doorgegaan. Het is woekeren met de agenda en met de menskracht binnen de educatiecommissie, maar coördinator Hanny Schouten weet alles in goede banen te leiden. Veel scholen komen voor de eerste geschiedenisles naar Trijntje, maar ook de nieuwe les over 'de boerderij' trekt veel belangstelling.

Lekker met oude materialen in de weer zijn.

EXPOSITIE TEXTIELPARELS

Een mooie expositie, die heel veel bezoek trekt. Vooral bezoekers van verder komen in damesgroepjes naar Hardinxveld-Giessendam. En ook de extra activiteiten krijgen de nodige aandacht. JanKees Goud en Els de Baan hebben prima lezing verzorgd. Voor de workshops was helaas wat minder belangstelling.

Expositie in het gemeentehuis.

Even overleg en wat drinken.

Els de Baan aan het woord.

Kunstwerk in de tuin.

Workshop tydie.

Het gehoor tijdens een lezing.

UIT HET MUSEUM

Hier ziet u de onderdelen van een zogenaamde plooiplank. Bedoeld om de kanten stroken van mutsen te kunnen plooiën.

Al deze onderdelen werden bewaard in een speciaal kistje.

De afgelopen tijd hebben we veel keren een poosje zonder stroom gezeten omdat er nogal wat onderhoudswerkzaamheden aan de elektrische voorzieningen nodig waren. Tijdens de workshop in de herfstvakantie was er zelfs geruime tijd geen verlichting op De Etage. Gelukkig zijn we in het museum flexibel en passen we ons aan.

Het interieur van het stookhuisje.

Gemeente Molenlanden schonk ons de grafsteen van de Giessen-Oudekerkse smid.

Burgemeester Dirk Heijkoop neemt een eerste exemplaar in ontvangst.

Het was een gezellige avond, de ... september, ten tijde van de vrijwilligersavond. Lekker eten en drinken.

RECENSIE

DE ZOUTWEGEN - Hoe vis de Europese cultuur veranderde

Hoewel daar in de gezondheidszorg anno nu anders over wordt gedacht, is zout altijd van grote betekenis geweest voor de mens. Niet voor niets is het woord salaris ervan afgeleid. Het belang van zout blijkt ook uit de uitdrukking: 'het zout in de pap verdienen'.

Dat zout en vis een eenheid vormen is duidelijk. Ook in onze regionale historie kennen we daar voorbeelden van. Het eten van zoutevis (ingezouten kabeljauw) was ooit bij de gegoede burgerij een gewoonte, vooral tegen de zomer, met nieuw aardappeltjes en wortelen met peultjes. En ooit was er een tijd dat de Giessendamse vishandelaar Smit elke vrijdag bij het uitgaan van de werf zijn viskar zeer tactisch bij de poort parkeerde en zo menig huiswaarts kerende medewerker een paar zoute haringen verkocht.

Maar ook in de rest van de huishoudens speelde zout een rol. Denk aan ingezouten bonen en aan zuurkool. Natuurlijk mogen we de boeren niet vergeten. Hoe moesten die hun kaas pittig krijgen zonder zout, wat werd toegevoegd via de pekelbakken. En ook boter had zout nodig. Ja wat eigenlijk niet.

Bij Uitgeverij Noordhoek verscheen onlangs een boek over de zoutindustrie en de invloed daarvan op onze economie. John Goodlad beschrijft hierin het fascinerende verhaal van hoe de zoutvisindustrie de Europese cultuur vormde en beïnvloedde. Het gaat van de wilde wateren van de Noord-Atlantische Oceaan en de afgelegen met ijs gevulde fjorden van West-Groenland tot Baskenland, van de visgronden van IJsland tot de joodse sjtetls van Polen en van de bergen van Faeröer tot de vlakke kustlijn van Nederland. Behalve in de economie is de visserij doorgedrongen in de cultuur van Europa en heeft zij kunstenaars, musici, filmmakers en schrijvers geïnspireerd. Hun werk is prachtig in dit boek verweven.

De auteur volgt niet alleen de geschiedenis maar onderzoekt hoe zeer verschillende culturen door de zoute-vishandel werden samengetrokken, hij ontmoet ook degenen wier leven in de eenentwintigste eeuw om de visindustrie draait en behandelt de urgente thema's van vandaag: duurzaamheid, klimaatverandering en voedselkeuzes. De zoutvisindustrie heeft de economie van de Shetlandeilanden meer dan tweehonderd jaar aangedreven, en haring en kabeljauw van hier waren in heel Europa een basisvoedsel.

EXPOSITIE STOOF

Bij het woord stoof kunnen we denken aan verschillende zaken. De voetstoof is overbekend. In vroeger tijd toen het over bijna elke vloer tochtte, was het lekker om je voeten te warmen door ze op een stoof te zetten waarin een testje met gloeiende kooltjes was geplaatst. Dat gaf behaaglijke warmte. En dan de stoof als verkorting voor stoverij of stoofpot. De komende tijd zal die in heel wat keukens weer zijn welkome geur verspreiden.

Maar er is nog een stoof en dan bedoelen we een hakhoutstoof. De boeren bij ons in de streek noemde vroeger de wilgenboom een wilgenstoof of hakstoof. Feitelijk is dat niet helemaal juist, want de naam hakhoutstoof was voorbehouden aan het onderste verdikte deel van de boom, waar herhaaldelijk takken van waren afgehakt of afgezaagd. Die takken werden gebruikt als boerengeriefhout. En wat dan bleef staan, waren de stoven.

COLOFON:

Redactie : Dick de Jong.

Assistentie : Alida Ambachtsheer, Edith van der Hoogt-Drinkwaard,
en (verzending) Daaf van Wijngaarden..

Foto's : Alida Ambachtsheer, Dick de Jong, Ewoud Klop, John Tomey
en anderen.

Voor deze uitgave zijn o.m. teksten van derden gebruikt. Als iemand meent dat hierbij de kopierechten zijn geschaad kan er contact worden opgenomen met de redactie.

AFMELDEN VOOR ONTVANGST:

DIRECTIESECRETARIAAT@KOPERENKNOP.NL

MUSEUM DE KOPEREN KNOP

het cultureel en historisch
centrum in de alblasserwaard

Binnendams 6 | 3373 AD Hardinxveld-Giessendam | 0184-611366

Directeur a.i. Dick de Jong | 06-22845889 | dinsdag en donderdag 9.00-12.00 uur

www.koperenknop.nl | koperenknop@koperenknop.nl | bank nl93rabo0395001005

open: di t/m vr 13-17 uur en za 11-17 uur – groepen e.d. ook daarbuiten

Lange Lijsservies, een van de laatst aanwinsten van het museum. Een dergelijk servies werd bij de rijkere boeren vooral gebruikt om mee te pronken. Als het al werd gebruikt, gebeurde dit alleen als er heel bijzonder bezoek was, van hooggeplaatste personen, de dominee of de notaris.

**QUOTE: ALS JE DE TOEKOMST TEGEMOET WIL TREDEN
                          MOET JE ACHTEROM DURVEN KIJKEN.**